

Vem var "Skomagaren" i Härsnäs?

Jo, det var Olander Persson, min farfar och följande handlar om mina upplevelser tillsammans med honom som jag väl bevarat i minnet.

Jag lärde känna honom efter det att vårt torp på Söderåsen brunnit ner till grunden och far och mor lät bygga ett litet hus i Härsnäs by. På så sätt kom vi alldeles i närheten av farfar och året var 1939. Jag var då nästan fem år gammal.

Olander var ett av Per och Cecilia Svenssons sex barn. Per byggde huset som låg på Nils Anderssons mark, och hos vilka dottern Anette sedan blev fosterdotter. Olander gifte sig den 26 nov. 1892 med Hanna, hon var från Södervidinge, och det blev så småningom efter många turer dessa båda som övertog huset.

I fortsättningen talar jag om honom som farfar, och tyvärr blev han änkling alldeles för tidigt. Min farmor, Hanna, dog i spanska sjukan 52 år gammal. Min faster Anna som då var 32 år och var husföreståndarinna hos en upptäcktsresande, kollega till Sten Bergman, i Stockholm. Hon slutade omedelbart sin anställning och åkte hem för att "passa" far och det gjorde hon så länge farfar levde. Faster Anna var starkt religiös och om det så regnade "småspik" tog hon sig till kyrkan i Röstånga varje söndag för att delta i högmässan.

Men nu till farfar, han lärde sig till skomakare och blev med gesällbrev och allt till slut skomakaremästare och fick då rättighet att ha gesäller. Huset såg ut så, att i södra delen var två rum och så verkstaden. Denna del värmdes upp med en vedeldad spis som var förbunden med en sättugn. På tre sidor hade denna bibliska motiv och var troligen tillverkad på Huseby bruk. I mitten var det kök med en stor öppen ugn och sedan var det två rum till åt norr, som värmdes med en vedspis. I den öppna ugnen där eldade farfar med enris och en bit upp i skorstenen där var

Olander Persson med hustrun Hanna.

det grova pinnar på tvärs och på dessa hängde fläsk och köttkorv till rökning. Farfar var erkänt duktig på detta och anlitas från "när och fjärran" Det var kanske lite i blodet efter sin far, Per Svensson, han var duktig korgmakare men även ambulerande "hembrännare", han anlitas av större gårdar som hade egen brännvinstillverkning som t.ex Ugglaröds gård i Härsnäs, då ägd av gästgivaren i Röstånga! Per var även en mycket anlitas halmtakstäckare.

När farfars rörelse var mest omfattande i början på 1900-talet, då hade han i regel fyra gesäller som arbetade hos honom och dessa hade då fullt logi. Under flera årtionde var då en stor inkomstkälla att tillverka ridstövlar åt Kronprinsens Husarer. Dessa kom årligen från Malmö ridande för att göra sina möten och övningar på Bonarps hed vid Ljungbyhed. Många officerare kom då in och hämtade sina färdiga stövlar som dom beställt året innan. Att sy upp en ridstövel det var toppen av kunnande inom skomakeriyrket, eftersom det var rent hantverk från början till slut och varje par stövlar var unika i sig. Farfar kunde berätta för mej om hur vissa av husarerna varit med i krig och och mött många fador, det var så att jag ryste i kroppen. Och hur dessa då provade sina nya stövlar och gick ut till sin häst, steg upp och provade till stigbyglarna, gjorde ett perfekt honnör och red iväg. Jag kunde se på farfar när han berättade att stoltheten satt kvar över vad han åstadkommit, när han mindes dessa ögonblick. I en stor hylla där var det många s.k. "läster" uppställda. En läst det var en direkt avbildning av en persons fot, utskuren i trä som då farfar tillverkat och med hjälp av denna syddes då en ny sko eller stövel. Det fanns kvar läster, tillhörande officerare med prydligt namn och titel inristat på hälen, och det var som farfar inte riktigt ville skiljas från dessa.

En kort beskrivning av hur en sko eller stövel kom till är på sin plats.

Först skar man till ovandelen i kraftigt skinn och med hjälp av lästen syddes denna ihop och när sedan denna var färdig med snörhål, mönster och allt, då på undersidan syddes sedan en "bindsula" av tunt riktigt läder fast. På denna syddes sedan en tjockare lädersula fast med en söm av becktråd. Jag beundrade farfar när han med säker hand och en vass kniv i ytterkanten på sulan skar ett snett 2 mm. djupt snitt runt om, där sedan randsömmen syddes i detta och vid färdigställandet av skon då "lackades" detta snitt igen med ett varmt verktyg och blev nästan osynligt. Denna sula kunde vara allt mellan 4 mm. upp till 8 mm. tjock. Där var ett arbete som jag ofta hjälpte farfar med, detta var att när sulan var tillskuren i rätt form och storlek då skulle den läggas i blöt i vatten ett par timmar och sedan fick jag lägga den på en flat rund sten och så banka den med en speciell hammare. Detta var ett sätt att pressa ihop lädret så att bättre slitstyrka blev resultatet. Sedan en klack av läderskivor, olika tjocka beroende på hur hög denna skulle vara. Dessa fästes fast med s.k. pligg. Detta var små "träpin-nar" ett par mm tjocka och tio mm långa. Man gjorde ett hål med syl och sedan slog man i ett pligg med hammare. Detta kunde jag riktig bra och fick beröm av farfar under många "arbetstimmar" jag satt hos honom vid arbetsbänken. Jag ville självklart prova på det mesta när det gällde lagning av skor och vissa ärr på mina händer påminner om att det gick inte alltid så lätt att hantera de vassa skomakareknivarna. Vid något tillfälle blev det läkarbesök med blödande fingrar inlindade i en handduk. Faster Anna blev alldeles uppskakad men farfar behöll lugnet.

Farfar hade alltid en stund över till mej och trots faster Annas förmaningar om att vi inte fick hitta på hyss, så hjälpte han mej att tillverka pilbåge av en gren från enbuske. Pilar gjorde vi av hassel, raka och fina, men när jag försökte att med hjälp av tunn ståltråd fästa ett spik i spetsen då höll vi på att bli ovänner.

Jag gick ju på jakt i skogen och särskilt på ett ställe som heter Bobbehall med tät skog och jättestora stenblock, närmare tio meter i höjd. Där fanns rävar det hade jag hört. Vid ett tillfälle när jag var där kom det två rävar ut från en bergskreva och precis intill mej, men jag hann inte ens att få fram en pil, så det blev en misslyckad jakt.

Farfar fick på något sätt reda på att jag varit på den där platsen och förmanade mej; Låt bli att gå dit, för där bor jätten Lattenberg

och han är inte nådig att möta. Detta hade en avskräckande effekt på mej - tillfälligt!

Farfar lärde mej snärja fisk i Hästbäck. Det fanns på ett ställe en bro och där kunde det vid en fin sommardag, i skuggan under bron och i vattnet stå en gädda eller en öring. Vi låg på bron och väntade med var sin pinne och vid denna var det fäst en lång tunn mäs-singstråd i vars ända det var en snara. När den utvalda fisken var i rätt läge då sänktes tråden ner i vattnet framför fisken och sedan med stor försiktighet och tålmod lät man snaran gå över huvudet och så ryckte man till och upp med fisken på land. Vid flera tillfällen då bar jag stolt hem ett par laxöringar till faster Anna, vem som fångat dem var vår hemlighet!

Farfars hus var enkelt enligt våra förhållanden. Det fanns ingen elektricitet framdragen, utan det var fotogenlampor som gällde. Vatten hämtade från en källa belägen 100 meter från huset. Jag tänkte väl aldrig på det besvärliga som detta förde med sig utan alltid hos farfar och faster Anna, där var det mysigt. Tänk er, att sitta i gungstolen och farfar ligger på sin säng och vilar middag. den stora runda bordsklockan står i fönsterkarmen och tickar ljudligt. Det eldas i "kack-elugnen" så att det snurrar om öronen. På ugnen står en gryta med varmt vatten och vattenytan gör med solens hjälp en bild i taket och denna fladdrar hit och dit, jag följer denna, men begriper inte detta utan frågar farfar; vad är detta i taket? Svaret blir: jo se du, det är "Rävenklo" och han ska man hålla sig väl med, för han hjälper till att vakta vårt hus om nätterna. Detta var min farfar i ett nötskal, han hade sett och hört och mött alla sorters konstiga väsen såsom troll, stora och små, vättar, lyktegubbar, jättar och han berättade gärna för mej om allt detta. Och ni kan vara säkra på att jag tog det till mej. Och många gånger när jag suttit hos honom och det var mörkt när jag skulle gå hem, det var inte så lång väg, men ni kan tro att det var många stubbar i skogen som liknade troll, och sprang det gjorde jag.

Det var mycket man ville veta i 8-10 års-åldern, som när jag en gång frågade farfar om en sak jag undrat över ibland. Han hade nämligen ett öga som såg något större ut och så en dag frågade jag om ögat och fick till svar. Jo se du Leif, det var så att "försynen", alltså vår herre, han gjorde detta till mej för att jag lättare skulle kunna trä nål och tråd. När min nästa fråga då blev. hur kunde han veta att farfar skulle bli skomakare? Nu får

Farfar och Faster Anna, båda omtalade i berättelsen. Bild 1952.

du ut och leka för jag har mycket att göra, blev svaret!

Jag kan väl också nämna att trots farfar arbetat i skenet av fotogenlampan i alla år så behövde han inte glasögon förrän han var nästan sjuttio år gammal.

Nu lite om skinn och läder som användes till nytt och till reparation. Under många år så köpte farfar detta av en garvare i Riseberga och dit var det en promenad på c:a 25 km fram och tillbaka. Denna avverkade han två gånger om året i många år och hade då på hemvägen en rejäl bunta på axel och rygg, ibland upp mot 40 kilo. Vid många turer på hemvägen som gick förbi Spångens Gäst-

givaregård, då slank han in där. Efter detta besök kunde hemfärden bli mer eller mindre vinglig. Faster Anna var inte glad åt detta, utan bad honom att gå raka vägen hem. Om hur detta avlöpte berättade hon själv för min far. Farfar var alltså på hemväg, vid Spången passerar han utan att ens titta dit och när han är en bra bit förbi, vänder han sig om och tittar på gästgiveriet. Efter en kort stund säger han; det gjorde du bra Olander, nu är du värd en sup! Och så blev färden hem lite krogig i alla fall. En riktig "krutgubbe" var han därför att dessa inköp gjorde han ända tills han var närmare 80 år gammal, visserligen blev det lättare när det började gå omnibuss förbi Härsnäs, då kunde han åka till Brandsberga och sedan gå därifrån till Riseberga. Senare blev det tåget till Eslöv som gällde, men promenaden från Järnvägstationen och till Härsnäs den fanns kvar.

Min kontakt med farfar blev ju inte densamma sedan jag kommit upp i lite högre ålder, men från 5 år och upp till 12 år där finns många minnen som jag är tacksam över att ha upplevt tillsammans med honom, han var ju vid denna tiden inte purung precis, men han hade en otrolig förmåga att ställa sig på samma nivå som jag var.

Farfar arbetade med att laga skor ända till några år före sin död och denna inträffade i Härsnäs den 21 mars 1953 nästan 90 år gammal och efter ett liv utan några allvarliga sjukdomar. Och han visste med sig att "Olander skomagare" var känd långt utanför Härsnäs by.

Leif Persson